

NICCOLO MACHIAVELLI

Ο ΗΓΕΜΟΝΑΣ

(IL PRINCIPE)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Ε.Π.
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ:
ΑΛΚΙΝΟΟΣ ΣΠΥΡΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ARS BREVIS

Νικολό Μακιαβέλι

ΜΙΚΡΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Νικολό Μακιαβέλι (Niccolo di Bernardo dei Machiavelli) , ήταν Ιταλός διπλωμάτης, πολιτικός στοχαστής και συγγραφέας.

Γεννήθηκε σε μία φτωχή οικογένεια της Φλωρεντίας και ήταν γιος του Μπερνάρντο Μακιαβέλι και της Μπαρτολομέα Νέλι. Ο πατέρας του μερίμνησε ώστε ο νεαρός Νικολό να λάβει ουμανιστική εκπαίδευση, σύμφωνη με τα κλασικά πρότυπα της εποχής. Η εκπαίδευση αυτή και η σχέση του με Φλωρεντίνους ουμανιστές είχαν ως αποτέλεσμα να λάβει το 1498 το αξίωμα δεύτερου καγκελαρίου της φλωρεντινής δημοκρατίας.

Από τη θέση αυτή ο Μακιαβέλι ασχολούνταν με τη διοίκηση των περιοχών υπό τον έλεγχο της Φλωρεντίας και ήταν επίσης ένας από τους έξι γραμματείς του πρώτου καγκελαρίου και μέλος του συμβουλίου των "Δέκα του Πολέμου" που συνεπαγόταν τη συμμετοχή του σε διπλωματικές αποστολές. Οι αποστολές του τον έφεραν σε επαφή με αρκετές από τις ισχυρότερες πολιτικές προσωπικότητες της εποχής του στην Ευρώπη, όπως το Βασιλιά της Γαλλίας Λουδοβίκο, τον Πάπα Ιούλιο Β΄ και τον Αυτοκράτορα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας Μαξιμιλιανό Α΄. Στον Μακιαβέλι έκανε επίσης μεγάλη εντύπωση ο Καίσαρας Βοργίας, που είχε διορισθεί από τον πατέρα του, τον Πάπα Αλέξανδρο ΣΤ΄, Δούκας της Ρωμανίας. Οι κρίσεις που διατύπωνε στις επιστολές προς τη φλωρεντινή *signoria* για αυτά τα πρόσωπα που συνάντησε ως απεσταλμένος αποτέλεσαν την πρώτη ύλη για τα πορτραίτα τους που σκιαγράφησε στο έργο του *Il principe* (Ο Ηγεμόνας).

Το 1512, με τη βοήθεια των ισπανικών στρατευμάτων του Φερδινάνδου, οι Μεδικοιεπέστρεψαν στη Φλωρεντία και κατέλυσαν τη δημοκρατία (*repubblica*). Ο Μακιαβέλι αποπέμφθηκε από τη θέση του και λίγους μήνες αργότερα υπέστη βασανιστήρια και φυλακίστηκε για μικρό διάστημα, ως ύποπτος συμμετοχής σε συννομωσία εναντίον των Μεδίκων. Αποσύρθηκε στο πατρικό του κτήμα στην περιοχή Σαντ' Αντρέα και εκεί, το δεύτερο μισό του 1513 συνέγραψε τον Ηγεμόνα, σε μια αποτυχημένη προσπάθεια

να αποκτήσει την εύνοια των Μεδίκων. Τα επόμενα χρόνια ο Μακιαβέλι συμμετείχε στις συζητήσεις μια ομάδας ουμανιστών που συναντώνταν στους κήπους του Κόζιμο Ρουσελάι και συνέγραψε μία κωμωδία, το *Μανδραγόρα* (1518) και την *Τέχνη του Πολέμου* (1521). Επηρεασμένος από τις συζητήσεις αυτές συνέγραψε και τις *Διατριβές* για τα πρώτα δέκα βιβλία της Ιστορίας του Τίτου Λίβιου.

Λίγο μετά την ολοκλήρωση των *Διατριβών*, ο Μακιαβέλι κατάφερε να επιστρέψει στη Φλωρεντία και το 1520 του ανατέθηκε η συγγραφή της ιστορίας της Φλωρεντίας. Το καθεστώς των Μεδίκων, όμως, ανατράπηκε το Μάιο του 1527, η δημοκρατία παλινρθώθηκε και ο Μακιαβέλι έχασε τη θέση του. Απογοητευμένος πέθανε λίγο αργότερα στη Φλωρεντία από πάθηση του στομάχου.

Το έργο του συνοπτικά

Ο Μακιαβέλι είναι πεπεισμένος ως προς την ένδεια της κλασικής φιλοσοφίας και αρνείται την αυθεντία στη φυσική τάξη, που οι αρχαίοι σέβονταν. Δεν πιστεύει στην ύπαρξη καθολικού λόγου και, ως εκ τούτου, το μόνο που μπορούσε να κάνει ήταν να φανταστεί τους ανθρώπους χωρίς πίστη και χωρίς νόμο. Γράφει στις *Διατριβές*: «όποιος θεμελιώνει πολιτεία και της βάζει νόμους, να παίρνει προκαταβολικά για κακούς όλους τους ανθρώπους». Στον Ηγεμόνα υποδεικνύεται ο ουσιώδης δεσμός ανάμεσα στην κακία και την ελευθερία. Το πρώτο μέλημα είναι να ελεγχθεί η τύχη και από εκεί και πέρα να παραχθεί έργο. Ο ηγεμόνας υπό αυτή την έννοια συγκεντρώνει την αυθεντία επί παντός και τη βούληση να εφαρμόζει στους άλλους ό,τι αποφασίζει. Μάλιστα ο ηγεμόνας είναι ο μόνος που μπορεί με τη στάση του να αφυπνίσει την ηθικότητα στους ανθρώπους. Εκ πείρας γνωρίζει ότι οι άνθρωποι κάνουν το καλό μόνο από ανάγκη και είναι διατεθειμένοι να τους αναγκάσει να μεταβάλουν σταδιακά την κακία σε ανιδιοτέλεια. Ο τρόπος που ο Φλωρεντινός στοχαστής βλέπει τη δράση αποτελεί, από κάθε άποψη, εγγύηση για την παλινόρθωση του λόγου, που θα πιστεύαμε ότι απειλείται, από τη στιγμή που καταργείται κάθε υπερβατική τάξη. Είναι λοιπόν προφανές ότι ο Μακιαβέλι τείνει να μετατρέψει τη θεωρία σε δράση.

Ο ΗΓΕΜΟΝΑΣ

Η σκέψη του Μακιαβέλι δέχθηκε είτε σημαντικές επικρίσεις είτε πλήρη αποδοχή. Είναι πολλοί εκείνοι που τον θεωρούν πατέρα της σύγχρονης πολιτικής επιστήμης και επίσης αρκετοί εκείνοι που τον χαρακτηρίζουν απλά κυνικό, διεφθαρμένο και αυταρχικό. Ο Ηγεμόνας επηρέασε την πολιτική σκέψη πολλών πολιτικών και στοχαστών και άσκησε σημαντική επίδραση σε πολιτικές εξελίξεις της εποχής του και μεταγενέστερων περιόδων.

Εργογραφία

Ο Μακιαβέλι έγραψε θεατρικά έργα, ποίηση και μυθιστορήματα. Υπήρξε επίσης μεταφραστής κλασικών έργων και θεωρείται εκπρόσωπος της λόγιας λατινικής κωμωδίας.

– Discorso sopra le cose di Pisa (Λόγος περί των πραγμάτων της Πίζας, 1499)

– Del modo di trattare i popoli della Valdichiana ribellati (Περί του τρόπου μεταχείρισης των επαναστατημένων κατοίκων της Βαλντικιάνα, 1502)

– Del modo tenuto dal duca Valentino nell' ammazzare Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo, etc. (Περί των μεθόδων που υιοθετήθηκαν από τον Δούκα Βαλεντίνο όταν δολοφόνησε τους Βιτελόζο Βιτέλι, Ολιβερότο ντα Φέρμο, Σινιόρ Πάολο και τον Δούκα της Γκραβίνα Ορσίνι, 1502)

– Discorso sopra la provisione del danaro (Λόγος περί της προμηθείας του χρήματος, 1502)

– Decennale primo (1506, ποίημα)

– Ritratto delle cose dell'Alemagna (Απεικόνιση των πραγμάτων της Γερμανίας, 1508-1512)

– Decennale secondo (1509)

– Ritratti delle cose di Francia (Απεικόνιση των πραγμάτων της Γαλλίας, 1510)

– Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio (Λόγος επί των δέκα πρώτων [βιβλίων] του Τίτου Λίβιου - 3 τομ., 1512-1517)

– Il Principe (Ο Ηγεμόνας, 1513)

– Andria (Ανδρία, 1517, μετάφραση της κωμωδίας του Τερέντιου)

– Mandragola (Ο Μανδραγόρας - 1518, πρόζα σε πέντε πράξεις, με έμμετρο πρόλογο)

- Della lingua (1514, Περί Γλώσσας)
- Clizia (1525, κωμωδία σε πρόζα)
- Belfagor arcidiavolo (Ο αρχιδιάβολος Μπελφραγκόρ, 1515, μυθιστόρημα)
- Asino d'oro (Ο Χρυσούς Όνος - 1517, ποίημα, μια νέα εκδοχή του Χρυσού Όνου του Απουλήιου)
- Dell'arte della guerra (Περί της τέχνης του πολέμου, 1519-1520)
- Discorso sopra il riformare lo stato di Firenze (Λόγος επί της μεταρρύθμισης της πολιτείας της Φλωρεντίας 1520)
- Sommario delle cose della citta di Lucca (Σύνοψη των πραγμάτων της πόλης της Λούκας, 1520)
- Vita di Castruccio Castracani da Lucca (Η ζωή του Καστρούτσιο Καστρακάνι της Λούκας, 1520)
- Istorie fiorentine (Φλωρεντινές ιστορίες - 8 βιβλία, 1520-1525).
- Discorso delle cose fiorentine dopo la morte di Lorenzo (Λόγος περί των πραγμάτων της Φλωρεντίας μετά τον θάνατο του Λορέντζο)
- Frammenti storici (Αποσπάσματα ιστορικά 1525)
- Lettere (Επιστολές)

Ο ΗΓΕΜΟΝΑΣ

Αυτό το βιβλίο του Νικολό Μακιαβέλι γράφτηκε στα 1513. Ο τίτλος του ήταν *"Il principe"*, δηλαδή «*Ο πρίγκιπας*», φυσικό άλλωστε αφού είχε τη μορφή επιστολής με οδηγίες για την οργάνωση της διοίκησης προς έναν επίδοξο ηγέτη, μόλις 21 ετών τότε, τον Lorenzo B' (1492-1519) των Μεδίκων, Δούκα του Ουρμπίνο.

Το κείμενο δε φάνηκε ιδιαίτερα χρήσιμο στον αποδέκτη του, αφού πέθανε έξι χρόνια μετά. Δημοσιεύτηκε δε στη Ρώμη στα 1532, πέντε χρόνια μετά το θάνατο του ίδιου του Μακιαβέλι. Έκτοτε και επί αιώνες αποτέλεσε σημείο αντιλεγόμενο και αμφιλεγόμενο.

Παρά τη διαχρονικότητα του κειμένου και του συγγραφέα του, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ως κείμενο, 500 χρόνια σήμερα μετά τη συγγραφή του, όπως και κάθε άλλο κείμενο της ηλικίας του, προκειμένου να μπορέσει να λειτουργήσει στις μέρες μας το ίδιο αποτελεσματικά με την εποχή της εμφάνισής του, θα χρειαζόταν μια σύγχρονη αντιμετώπιση.

Στο κείμενο της πρωτότυπης έκδοσης υπάρχει πλήθος αναφορών ονομάτων και γεγονότων της εποχής, τα οποία για τον σημερινό αναγνώστη είναι ένα κουβάρι λεπτομερειών, που δεν τον διευκολύνει στην κατανόηση του κειμένου. Αυτό που ήταν φυσικό για την εποχή που γράφτηκε το βιβλίο, σήμερα φαίνεται σαν πλεονασμός που δυσκολεύει τη απόλαυση των νοημάτων του βιβλίου.

Αυτή η έκδοση είναι απαλλαγμένη από τις περιττές ιστορικές αναφορές της αρχικής έκδοσης, αλλά είναι απόλυτα πιστή στο αρχικό κείμενο. Κρατά τα νοήματα ανέπαφα, και τη δομή του βιβλίου, ίδια με εκείνη της πρώτης έκδοσης.

*Ο Νικολό Μακιαβέλι προς τον
Εκλαμπρότατο Λορέντσο των Μεδίκκων(*)*

Όσοι θέλουν να γίνουν αρεστοί σε έναν Ηγέτη διαλέγουν για να του κάνουν δώρο αυτό που είναι σίγουροι πως θα τον ευχαριστήσει ιδιαίτερα, όπως άλογα, όπλα, βαρύτιμα όμορφα υφάσματα, κοσμήματα με πολύτιμους λίθους, και πάντα, φυσικά, κάτι αντάξιο της μεγαλοπρέπειάς του ως Ηγέτη.

Επιθυμώντας κι εγώ να λάβω την ευχαρίστηση να σας παρουσιάσω ένα ελάχιστο δείγμα της εκτίμησής μου, σκέφτηκα να σας προσφέρω κάτι. Όμως ανάμεσα στα υπάρχοντά μου δε βρήκα κάτι πολυτιμότερο, αλλά και ικανότερο να εκφράσει την αγάπη μου σε σας, από την εμπειρία μου για το πώς κινούνται και λειτουργούν οι ηγέτες, εμπειρία που απέκτησα όχι μόνο ζώντας για πολλά χρόνια δίπλα τους, αλλά και μελετώντας προσεκτικά ιστορία και αρχαία κείμενα.

Την όποια εμπειρία μου, τη συγκέντρωσα σε ένα μικρό κειμενάκι, το οποίο και στέλνω στην Εκλαμπρότητά Σας.

Ξέρω, Βέβαια, πως το δώρο μου είναι πολύ μικρό για σας, όμως πιστεύω πως θα λάβετε την καλοσύνη να το αποδεχθείτε, αναλογιζόμενος πως δεν θα μπορούσα να βρω καλύτερο τρόπο να σας μεταφέρω σε ελάχιστο χρόνο όλα όσα μάθαινα επί πολλά χρόνια, καταβάλλοντας πάρα πολλούς κόπους και αντιμετωπίζοντας πολύ μεγάλους κινδύνους.

Το κείμενό μου δεν το παραγέμισα με ρητορείες, ωραιολογίες, συναισθηματισμούς και όλα αυτά τα στολίδια που οι περισσότεροι συνηθίζουν να βάζουν στα γραπτά τους. Ήθελα, αν υπάρξει κάτι που θα μπορούσε να το κάνει ευχάριστο και χρήσιμο, να είναι η αλήθεια και η πρωτοτυπία των όσων υποστηρίζει.

Καθόλου δε θα ήθελα να θεωρηθώ αλαζόνας εγώ που, άνθρωπος της κατώτερης κοινωνικής τάξης, τολμώ να μελετήσω και να κωδικοποιήσω κανόνες που θα χρησιμοποιήσουν επιφανείς Ηγέτες, προκειμένου να κυβερνήσουν. Όμως, όπως εκείνοι που σχεδιάζουν τη ρυμοτομία μιας πόλης κατεβαίνουν στις πεδιάδες για να δουν τη διάταξη των βουνοκορφών και ανεβαίνουν στα βουνά για να δουν τη διάταξη των πεδιάδων, έτσι ακριβώς, για να καταλάβεις απόλυτα τη φύση ενός λαού, πρέπει να είσαι Ηγέτης του, αλλά και για να καταλάβεις τη φύση του Ηγέτη πρέπει να είσαι άνθρωπος του λαού.

Κάτω από τέτοιο πνεύμα λοιπόν, ας δει η Εκλαμπρότητά Σας αυτό το δωράκι που της στέλνω. Κι αν το διαβάσει με προσοχή, θα υπάρξουν περισσότερες πιθανότητες να ικανοποιηθεί η επιθυμία μου να δω τις τόσες αρετές της πλαισιωμένες από καλοτυχία και μεγαλείο.

Κι αν καμιά φορά η Εκλαμπρότητά Σας από το υψηλό βάθρο της στρέψει το βλέμμα της και κατά τα μέρη μας, θα μάθει πόσο αναξιοπαθώς υπομένω τις μεγάλες και διαρκείς κακοτυχίες μου.

(*) Λορέντσο των Μεδίκων (1492-1519): Δούκας του Ουρμπίνο, ετών 21 όταν γράφτηκε αυτό το γράμμα.

Η κατάκτηση της εξουσίας

Να ξέρεις πως για να αποκτήσεις την εξουσία

Δύο τρόποι ανέκαθεν υπάρχουν:

να την κληρονομήσεις

ή

να την κατακτήσεις.

Δύο μέσα ανέκαθεν υπάρχουν:

τα όπλα τα δικά σου

ή

τα όπλα των άλλων.

Δύο προϋποθέσεις ανέκαθεν υπάρχουν:

η τύχη

ή

η ικανότητα.

Όταν η εξουσία κληρονομείται

Όταν αποκτάς την εξουσία από κληρονομιά, τα πράγματα είναι για σένα ευκολότερα. Υπό δυο όμως προϋποθέσεις:

1. Ότι θα κρατήσεις τα μέσα επιβολής των προκατόχων σου.
2. Ότι θα τα προσαρμόσεις στις νέες περιστάσεις.

Αν είσαι κληρονομικός Ηγέτης, έστω κι αν διαθέτεις απλά και μόνο τις στοιχειώδεις για το ρόλο σου ικανότητες, μην ανησυχείς, μπορείς να διατηρηθείς στην εξουσία για όλη σου τη ζωή. Αλλά και να χάσεις την εξουσία, σου είναι πολύ εύκολο να την αποκτήσεις ξανά.

Ο κληρονομικός Ηγέτης έχει, σε σχέση με εκείνον που έχει μόνος του κατακτήσει την εξουσία, μικρότερη ανάγκη, αλλά και λιγότερους λόγους να είναι σκληρός. Γι' αυτό και είναι περισσότερο αγαπητός.

Η εξουσία από γενιά σε γενιά δημιουργεί παράδοση, έτσι μετά την πρώτη γενιά, οι τάσεις για αμφισβήτησή της αποτελούν παρελθόν. Αλλά και οι αλλαγές είναι για σένα πιο εύκολες, επειδή κι αυτές θεωρούνται φυσικό δικαίωμά σου ως κληρονομικού Ηγέτη.

Να ξέρεις όμως ότι, αν είσαι κληρονομικός Ηγέτης, η κάθε αλλαγή που κάνεις θα αφήνει «αναμονή» για την οικοδόμηση μιας άλλης, που θα την επεκτείνει.